

Het magische aan lezen is dat je wordt bezeten door de stem van een ander; als je in een boek opgaat, ga je op in het bewustzijn van iemand anders. Dat is een unieke, intieme ervaring en een uitgelezen kans om je eigen bewustzijn te vergroten.

Siri Hustvedt

Als alle grote bijzaken in je leven wegvallen, ego, status en erkenning, lijkt er niets over te blijven. Maar juist dat niets blijkt alles: de verwondering, de verbinding met een ander, met jezelf, met de natuur. Het is het bellen blazen van tijd. Je kunt de tijd vertragen als je bewust in het moment bent en dat moment benoemt.

Maaïke Helmer

André Nuyens

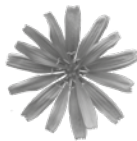
De Zeven Werken

Verhalen uit het rijke verleden van Alkmaar

Mattheüs (25:35-36):

*‘Want ik had honger en jullie gaven mij te eten,
ik had dorst en jullie gaven mij te drinken.
Ik was een vreemdeling, en jullie namen mij op,
ik was naakt en jullie kleedden mij.
Ik was ziek en jullie bezochten mij,
ik zat gevangen en jullie kwamen naar mij toe.’*

Paus Innocentius III voegde er in 1207
een zevende werk aan toe:
de doden begraven.

cichorei

voor mijn muze Reina

Nuyens, André

De Zeven Werken ; Verhalen uit het rijke verleden van Alkmaar –

Amsterdam: Cichorei

ISBN 978 90 830811 2 0

NUR 283

Trefwoord: jeugdboeken / oorspronkelijk

Abbeiding omslag: Zeven Werken van Barmhartigheid, Meester van Alkmaar, detail, 1504, olieverf op paneel (foto Rijksmuseum, Amsterdam)

Omslagontwerp, redactie, layout en zetwerk: Jaap Verheij

© André Nuyens / Uitgeverij Cichorei, Adrichemstraat 24,

1013 DS Amsterdam, 2020

Bij dezelfde uitgeverij verschenen:

Nooit meer terug

Eindelijk, eindelijk blauwe zee

De nachtdanser

De belofte

Zie: www.andrenuyens.nl

Deze uitgave is mede tot stand gekomen met steun van de Historische Vereniging Alkmaar en de Stichting Lief Langedijk.

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.

Inhoud

- 1 Een doekje voor het bloeden (1509) 7
of de hongerigen spijzen
  - 2 De smokkelaarster (1573) 33
of de dorstigen laven
  - 3 Een bootje van eikenschors (1611) 63
of de naakten kleden
  - 4 Toch in gewijde grond (1504) 91
of de doden begraven
  - 5 Als stille sneeuwval (1520) 121
of de vreemdelingen herbergen
  - 6 De ziekentrooster (1656) 151
of de zieken verzorgen
  - 7 Dansend op de wal (1591) 181
of de gevangenen bezoeken
- Verklarende woordenlijst 209
Verantwoording 214
Dankwoord 216
Uitnodiging 217
Illustratieverantwoording 218
Wandeling door het hart van Alkmaar 219

Want ik had honger en jullie gaven mij te eten

1 Een doekje voor het bloeden (1509)

Een stratenlange processie trok door de stad Alkmaar. Een rijendikke menigte stond langs de kant van de straat, toen de onafzienbare stoet voorbijkwam.

De pastoor van de Sint Laurenskerk liep voorop en droeg de zilveren engel met het heilige voorwerp. De engel hield in haar hand het glazen kistje vast waar het allemaal om ging: stukjes stof met het bloed van Christus. Het bloed op de stof was in de loop der jaren wat verbleekt, maar iedere toeschouwer die langs de route stond, kon het toch duidelijk zien.

Achter de pastoor liepen andere priesters met kruisbeelden, daarachter monniken en nonnen van vijf vrouwenkloosters. Na hen volgden de schutterijen en de muzikanten en daarachter de gilden*: bakkers, timmerlieden, schoenmakers, vleeshouwers, leerlooiers en ten slotte de doodgravers. Een beeld van Maria midden in de optocht rees en daalde boven de zingende massa die het omringde. De optocht werd afgesloten door een grote groep burgers.

Het was precies tachtig jaar geleden dat het wonder van het bloedmirakel* had plaatsgevonden en om die reden werd op bepaalde plekken op de route het wonder in een toneelspel opgevoerd.

De processie was intussen aangekomen bij het klooster van de Minderbroeders.

Folca, de dochter van de koster van de Sint Laurenskerk, speelde op het plein voor het klooster mee in een toneelstukje dat het wonder uitbeeldde.

Op een grote kar was een rood doek gespannen. Achter het

* De sterretjes verwijzen naar de Verklarende woordenlijst op blz. 209.

doek was het podium met daarop een altaar in de vorm van een grote houten kist en stoelen die dienst deden als kerkbanken. Aan de zijkanten van het altaar stonden muurtjes van steen. Op een van de voorste stoelen zat Folca.

Zodra de eerste processiegangers passeerden, begon het mirakelspel. Een verteller in ouderwetse kleding klom op de wagen, ging voor het gordijn staan en verkondigde op luide toon:

‘Op de eerste mei van het jaar 1429 droeg in de Alkmaarse parochiekerk een jonge priester zijn eerste heilige mis op. Hij was een geboren edelman, Folkert, die verscheidene jaren als soldaat had meegestreden met de troepen van gravin Jacoba van Beieren. Hij had in die tijd enkele burgers van Hoorn gedood en zijn handen waren dus bezoedeld met bloed.’

Het doek ging open en je zag een priester in witte kleding die heel zenuwachtig de mis aan het opdragen was.

‘O, God!’ sprak de dikke slager die Folkert speelde. ‘Wat heb ik gedaan? Ik heb mensen gedood en ik heb het niet verteld, toen ik priester werd.’

‘Wat doet hij raar!’ zei Folca met luide stem tegen haar buurmeisje Gwendolin, die op de kerkstoel naast haar zat. ‘Het lijkt wel of hij dronken is.’

Onder de toeschouwers klonk gegrinnik. Het was algemeen bekend dat de slager wel van een glaasje hield.

De priester pakte het wierookvat en slingerde ermee heen en weer tot het uit zijn handen viel en rinkelend op de grond belandde.

De schrijver van het mirakelspel wist maar al te goed hoe hij de aandacht van de toeschouwers kon vasthouden.

‘Wat doe ik nu weer?’ riep hij uit.

Folca stond van haar stoel op, pakte het wierookvat en gaf het terug aan de priester. Deze zette het op het altaar. Daarna pakte hij een grote hostie*. Een namaakhostie. Hij hief zijn bibberende handen omhoog en zei: ‘Dit is het lichaam van Christus die voor u aan het kruis is gestorven.’

Nadat hij de hostie had opgegeten, liep hij terug naar de zij-

kant om uit dezelfde kist een wijnbeker te pakken. Hij struikelde en kon zich nog net vasthouden aan de kist. De omstanders lachten.

De slager speelde zijn rol met duidelijk enthousiasme.

‘Hij is gek geworden,’ zei Folca. ‘Er is iets mis met hem.’

‘Hij is lijkkbleek,’ zei haar buurmeisje.

De voorganger pakte een grote beker uit de kast en vulde die met wijn uit een klein vat. Bevend goot hij de wijn in de beker.

Daarna sprak hij woorden die de wijn op symbolische wijze moesten veranderen in het bloed van Christus.

‘Zijn handen trillen helemaal, hij kan zijn handen niet stil houden,’ zei Folca.

‘Misschien heeft hij vóór de dienst al veel wijn gedronken,’ voerde haar buurmeisje als oorzaak aan.

‘Nee, hij is vast ziek,’ wierp Folca tegen.

De priester keerde zich naar de kerkgangers en daarna naar de langzaam passerende mensenstoet en goot de wijn in zijn mond, waarbij hij de nodige druppels morste op de kraag van zijn priesterkleed.

‘Hij speelt het wel goed,’ fluisterde Folca zachtjes, want die woorden hoorden niet bij haar rol.

‘Kijk, er zitten wijnvlekken op zijn kraag!’ riep ze uit.

De voorganger borg de beker op, draaide zich om naar zijn parochianen en sprak de zegen uit.

Folca en de andere toneelspelers gingen staan en de priester liep langs hen heen naar achteren. Op datzelfde moment ging het doek dicht.

Ze speelden het tafereel telkens opnieuw tot de stoet voorbij was.

‘Vlug naar de andere plek,’ riep Folca naar haar buurmeisje.

Ze sprong van de wagen af en reikte haar buurmeisje de hand zodat ook deze van de kar kon springen. Samen renden ze door steegjes en straatjes naar de plek waar de volgende scène van het mirakelspel ook een aantal keren gespeeld moest worden. Dat was in de Schapensteeg, naast de Heilige Geestkapel.

De processie was nog niet in de Houutil, zodat ze met Gwendolin en de andere toneelspelers nog even konden oefenen.

Gasthuismeester Lodewijck de Poorter stond in de deur van de Heilige Geestkapel. Toen hij de stoet zag naderen, gaf hij een teken. Een groep nonnen ondersteunde een aantal zieken, die vooraan op stoelen op het plein plaatsnamen.

Het voorste deel van de stoet naderde en vertraagde hun pas bij de wagen. Opnieuw verscheen er een verteller voor een gordijn op een wagen.

‘We hebben gezien hoe Folkert, die eerder als soldaat burgers had gedood, als jonge priester voor het eerst een mis opdroeg, maar wijn morste op zijn kazuifel*. Hoe zal het verder gaan?’

Het doek ging open.

Folkert stond nog steeds voor het altaar, de stoeltjes waren leeg.

Folca speelde in dit tafereel de rol van misdienaar. Twee priesters, een oude en een jonge, kwamen op Folkert toegelopen.

‘Wat was er met jou aan de hand?’ vroeg een van de twee priesters. ‘Je trilt als een rietje. Je hebt dit toch al vaak geoefend?’

‘Ik weet niet wat me plotseling overkwam,’ antwoordde Folkert stamelend.

‘Trek je kazuifel maar uit. Die moet eerst gereinigd worden.’

De twee priesters hadden de grootste moeite het priesterkleed over de brede schouders van de slager te trekken. Het werd lang trekken en sjoeren, waarbij het hoofd van de slager nu eens wel, dan weer niet tevoorschijn kwam, tot groot plezier van de toeschouwers.

Nadat Folkert eindelijk van zijn kazuifel bevrijd was, liep hij naar achteren en verdween uit het zicht omdat hij van de wagen afsprong. De jonge priester bekeek de vlek nog eens goed.

Bij de laatste keer dat ze de scène opvoerden, keek Folca met een schuin oog naar de passerende mensen om te kijken of ze een bekende zag. Een jongen met een groot vaandel van het gilde van de leerlooiers keek haar aandachtig aan. Folca werd er verlegen van en keek maar weer naar de wijnvlek.

‘Maar dit kan toch niet!’ riep de jonge priester verbaasd uit.

‘Wat kan niet?’ vroeg de oude priester.

‘Dit kunnen geen wijnvlekken zijn. Die zien er anders rood uit.’

De oude priester kwam er nu ook bij staan.

Op de kleding waren duidelijk drie rode vlekken te zien.

‘Dit lijken wel...’

Hij durfde het niet te zeggen.

‘...bloedvlekken,’ vulde de jonge priester geschrokken aan.

Hij toonde de kazuifel aan de processiegangers die tot stilstand waren gekomen.

‘Maar dan is het...’ zei de oude priester.

‘...het heilige bloed van Christus,’ voegde zijn collega eraan toe. ‘Dan is er een wonder gebeurd.’

‘Dat geloof ik niet,’ zei de jonge priester. ‘Misschien heeft Folkert zijn vingers gesneden aan de rand van de kelk. Hij was zo gespannen en beefde zo erg.’

Zijn collega liep naar de kast opzij van het altaar en haalde de beker tevoorschijn.

‘Ik zie hier geen bloed op de rand zitten.’

‘Dat zegt nog niets. Hij hief de kelk omhoog en er kunnen druppels bloed op zijn kazuifel zijn gevallen. Kijk, ze zitten niet voor niets hier ter hoogte van zijn schouder.’

‘Wil je het bloed dan zomaar weggooien?’ vroeg de oude priester.

‘Nee, we knippen een stuk uit de kazuifel en dan verstoppen we het,’ antwoordde de jonge priester.

‘Maar waar?’

Op dat moment deed Folca, die tot nu toe zwijgend had geluisterd, een stap naar voren en zei: ‘Ik weet een goed plekje.’

‘Waar dan?’

‘Hier, aan de zijkant van het altaar.’

Ze liep naar het stenen muurtje aan de zijkant van het altaar en haalde een voeg tussen twee stenen weg. ‘Deze voeg zit los.’

‘Dat is een geweldige plek,’ zei de oude priester.